

4. Palmer H. and Palmer D. English Through Actions. Reprinted. – London: Longman Green, 1959.
5. Методика навчання іноземних мов в середніх навчальних закладах: Підручник для студентів вищих закладів освіти / За ред. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
6. Щерба Л.В. Преподавание иностранных языков в школе. Общие вопросы методики, 2-е изд / Л.В.Щерба. – М.: Высшая школа, 1974. – 112 с.
7. Лозанов Г. Суггестология / Пер. с болгарского И. Поповой // Методика преподавания иностранных языков за рубежом. Вып. II. – М.: Прогресс, 1976. – с.195 – 225.
8. Gattegno G. The Common Sense of Teaching Foreign Languages / G. Gattegno. – New York: Educational Solutions, 1976.
9. Bruner J. On Knowing: Essays for the Left Hand / J. Bruner. – New York: Atheneum. 1966.
10. Тальзына Н.Ф. Теоретические проблемы программированного обучения / Н.Ф.Тальзына. – М.: Изд-во Московского университета, 1969. – 133 с.

Любов КОЗУБ

МОВНІ ЗАСОБИ ВПЛИВУ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена дослідженню мовних засобів впливу у сучасному англomовному політичному дискурсі і зумовлена спрямуванням сучасних лінгвістичних досліджень на вивчення політичного дискурсу в аргументативному та комунікативно-прагматичному аспектах, виявлення впливу низки лінгвальних засобів на комунікативну поведінку учасників політичного дискурсу.

Ключові слова: політичний дискурс, лінгвальні засоби, прагматичний потенціал, політична метафора, маніпулювання свідомістю.

Статья посвящена исследованию языковых средств воздействия в современном англоязычном политическом дискурсе и обусловлена направлением современных лингвистических исследований на изучение политического дискурса в аргументативном и коммуникативно-прагматическом аспектах, выявление влияния ряда лингвальных средств на коммуникативное поведение участников политического дискурса.

Ключевые слова: политический дискурс, лингвальные средства, прагматический потенциал, политическая метафора, манипулирование сознанием.

The article deals with the study of linguistic means usage in English political discourse to influence people's mind and to form their social opinion on some political events. It is stipulated by the interest of modern linguistic investigations in the study of political discourse in argumentative, communicative and pragmatic aspects. It studies the influence of a variety of linguistic means used in the political discourse on the communicative behaviour of its participants.

Key words: political discourse, linguistic means, pragmatic potential, political metaphor, manipulation of consciousness.

Політичний дискурс неодноразово привертав увагу науковців із різних галузей, зокрема і лінгвістів, оскільки зв'язок між мовою і політикою очевидна: жоден політичний режим не може існувати без комунікації. Особливу увагу науковці звертають на його екстралінгвістичні характеристики, а також механізми та технології впливу політика на адресата з метою маніпулювання його свідомістю, адже політичний дискурс є найвпливовішим явищем в сучасній політичній комунікації.

Метою дослідження є встановлення мовних засобів впливу на адресата у сучасному англomовному політичному дискурсі шляхом аналізу їх взаємодії в організації змісту аналізованих політичних текстів.

Характерною особливістю сучасної політичної лексики є її використання не лише для повідомлення інформації, а й приховування її; вона є не тільки засобом привертання громадської уваги, а й вживається для того, щоб її відвернути або значно послабити [11, 313]. Специфіка політичного дискурсу полягає у тому, що він визначає політичні пріоритети суспільства, задає параметри інтерпретації політичних подій, орієнтує членів суспільства у світі політики [6, 40], стимулює політичну активність, що може відбуватися прямо (переконання, заклик до дій) або приховано (створення певного емоційного стану, настрою, фону), а також об'єднує членів даного соціуму навколо певної політичної групи і відчужує інші соціальні групи.

За твердженням М. О. Діденко, визначальною рисою комунікації в політиці є її спрямування на адресата для того, щоб досягти перлокутивного ефекту – спонукати аудиторію до суспільно-політичної реакції. Учасники політичної комунікації представляють, зазвичай, певні суспільно-політичні позиції, а обмін інформацією відбувається з достатньо яскраво вираженим прагматичним спрямуванням, тобто комунікативний

процес у політиці завжди має інтенціональний характер [3, 5]. Для досягнення поставленої перлокутивної мети необхідні ретельний відбір і організація адресантом мовних засобів різних рівнів.

Кінцевою ланкою у комунікації та об'єктом мовленнєвого впливу в політичному дискурсі завжди є адресат. Адресант свідомо будує своє повідомлення відповідно до концептуальної та емоційно-оцінної моделі адресата, яка й визначає вибір специфічних мовленнєвих засобів та побудову дискурсу в цілому [4, 9]. Оформлення дискурсу з урахуванням соціально-психологічної моделі адресата сприяє тому, що інформація адекватно сприймається адресатом, а це означає, що дискурс виконує своє комунікативне завдання. Втім, головне завдання політичного дискурсу – переконати аудиторію в правильності тієї чи іншої позиції, нав'язати свою думку, домогтися певних дій з боку адресата. Саме тому політичний дискурс у всіх його проявах є антропоспрямованим.

Для реалізації своєї інтенції адресант політичного дискурсу повинен прогнозувати адресата, що дає йому змогу адекватно побудувати дискурс композиційно, з урахуванням типу інформації та її оцінного аспекту. Працюючи над сценарієм промови, досвідченому політику доводиться ретельно продумувати її композицію і мовне наповнення. При цьому кожний відносно завершений смисловий фрагмент промови (вступ, основна частина, висновок) оформлюється з урахуванням його комунікативно-цільового, змістового та стилістичного призначення. Таким чином, на думку Н. П. Карпчук, для досягнення комунікативного ефекту політик-адресант, формулюючи конкретне висловлювання, змушений вирішувати водночас проблеми побудови моделі адресата, моделювання власних відносин із адресатом та прогнозування його реакцій [4, 11].

Для впливу на адресата, політик у своєму дискурсі використовує безліч технологій на різних рівнях мови. Це може бути спеціальна інтонація, щоб привернути увагу аудиторії, порушення правил узгодження часів, щоб підкреслити потрібний аспект, спеціально підібрана лексика, щоб викликати у слухача відповідну реакцію. Для реалізації іллокутивного завдання (донести інформацію до адресата) та досягнення перлокутивного ефекту (спонукати адресата до певних дій) у політичному дискурсі на лексичному рівні використовується: нейтральна лексика (*world, effect, matter, person, experience, to become, to admit, to carry*), книжкова лексика (*vow, challenges, to neglect, to emphasize*), терміни (*the general maritime law, maritime jurisdiction, admiralty*) та номенклатурна лексика (*the Civil Code, American admiralty court, the Ministry of Post and Telecommunications, the National Space Development Agency (NASDA) of Japan*) [5, 14].

Особливе місце у політичному дискурсі займає розмовна лексика. На думку М. О. Діденко, оратор свідомо пристосовується до стилю усної розмовної мови, тому що розмовні елементи впливають на адресата й іноді викликають таку реакцію, яка неможлива при вживанні лише літературно-нормативних одиниць. Вони роблять спілкування невимусеним і неофіційним. У такий спосіб політична промова уподібнюється розмові, і політику легше нав'язати своїм слухачам потрібні думки. Крім того, розмовні слова допомагають політику краще висловити свої думки, дати потрібні оцінки, передати емоційний стан гніву, роздратування, несхвалення, іронії тощо. Важливими елементами і типологічною особливістю політичного дискурсу є також ключові слова і слова-гасла, які є прикладом актуалізації загальнолітературної лексики. Для них характерна стислість, простота, певна семантична нечіткість, що пояснює їхню частотність вживання, емоційність, а також оцінна поляризація, що сприяє розмежуванню груп на "свої" та "чужі". Основне завдання слів-гасел і ключових слів – якнайшвидше викликати в адресата очікувану реакцію (асоціацію) [3, 15].

Крім того, у політичному дискурсі активно використовуються неологізми, евфемізми, іноземні слова, метафори та ідіоматичні вислови. При цьому неологізми вживаються для створення експресивно-емоційного фону. Політик може наповнювати неологізми зручним і потрібним йому раціональним та емоційним змістом. Досить часто неологізми використовуються для опису незручних понять. У цьому випадку вони наближаються за своєю функцією до евфемізмів. Слід також зазначити, що політик, який вдало вживає і створює неологізми, вважається творчою, освіченою особистістю. Це сприяє конструюванню позитивного іміджу політичного діяча і посиленню його впливу на маси.

У політичному дискурсі простежується багато фігур замовчування і перефразування, зокрема евфемізмів, що вживаються для того, щоб пом'якшити неприсміні повідомлення та переконати електорат чи представників опозиції. Політичні евфемізми допомагають змінити сприйняття аудиторією тих фактів і подій, які можуть викликати антипатію. Вони акцентують увагу на неважливих деталях, витісняючи головне на задній план. Найчастіше евфемізація в політичному дискурсі простежується в таких аспектах як діяльність і приватне життя політиків та їхнього оточення, економічна і політична діяльність владних структур та політичних партій, вибори, воєнні кампанії, засоби нападу і захисту, терористична чи антитерористична кампанія, висвітлення переговорів, самітів у ЗМІ, шпionаж тощо [6, 42]. Загалом, політичні евфемізми належать до засобів семантичного маніпулювання, завданням яких є формування світогляду реципієнта, вплив на його свідомість і керування поведінкою.

З евфемізмами в політичному дискурсі тісно пов'язане таке явище як різна організація семантики інформації, тобто неоднакове найменування одних і тих самих понять політиками, що належать до різних партій. З їхніх вуст ці поняття можуть звучати по-різному. В одних вони мають позитивне значення, в інших – негативне, адже кожен політик наповнює ці терміни власним змістом. Прийом створення двозначності найважливіших політичних понять використовується для маніпулювання свідомістю адресата і підпорядкування

його поглядів системі поглядів адресанта [1, 60]. Евфемізмами можуть бути й іноземні слова. Вони дають політику змогу використовувати різноманітні нюанси понять, викликати в адресата потрібні емоції, імпонувати йому в мовному плані, уникати тавтології [3, 12].

Для впливу на адресата в політичному дискурсі часто використовується політична метафора, яка робить текст простішим для сприйняття, цікавішим, привертає увагу адресата незвичайністю сполучень. Політична метафора є одним з найсильніших засобів впливу на політичну свідомість суспільства. Вона слугує для зміни існуючої політичної картини світу в реципієнта, спонукає його до певних дій і формує в нього емоційний стан, який потрібний адресанту [12, 122]. Крім того, метафора може відвертати увагу адресата від слабких місць у системі аргументації.

Загалом, маніпулювання суспільною свідомістю за допомогою мови призводить до того, що ідеологічні конотації певних слів спотворюють їхнє значення. Лексико-семантичне коливання в значенні слів виявляється, зазвичай, в таких моделях як старе слово (форма) – новий зміст, старий зміст – нове слово (форма), перифраз, підміна понять, нечіткість значень, семантична контамінація. За твердженням *К. С. Серажим*, для впливу на адресата політики свідомо використовують такі властивості мови: рухливість семантичної структури слова, складність відмежування конотації від прямих денотативних значень, варіативність денотативних та конотативних значень одних і тих самих мовних знаків під впливом соціальних чинників, багатокomпонентність лексичного і прагматичного значення, існування пізнавального та комунікативного, об'єктивного і суб'єктивного в значенні, синонімічні й асоціативні зв'язки слів, модальність висловлювання та оцінність семантики [8, 16].

Щодо синтаксичного рівня політичного дискурсу, то для кращого сприйняття інформації політики віддають перевагу простим реченням. У випадку використання складних речень вони або мають характер формально простого, або головне речення не несе значного інформаційного навантаження. Такі речення створюють видимість міркування з наступним висновком, мають апелятивний, стверджувальний характер. Достатньо частотними є неповні речення. Вони здебільшого наповнюються асоціативно діючими наочними елементами, що посилюють їхній емоційний потенціал, надають тексту динамічності і більшої експресивності.

У політичному дискурсі широкоживаними є питальні та умовні речення. При цьому питальні речення можуть вживатися як риторичні запитання, що залишаються без відповіді. В іншому випадку на поставлене запитання політик може відповідати відразу, даючи адресату зрозуміти, що вони є одностудіями [3, 10]. Щодо умовних речень, то вони спираються на систему аргументації і мають у такому контексті модальне значення.

Серед стилістичних фігур на синтаксичному рівні у політичному дискурсі виділяють паралельні конструкції і повтори. Ці фігури підвищують загальну експресію, створюючи особливий ритм фрази або цілого смислового фрагменту, є засобом акцентування найважливіших, змістовних елементів промови, посилюючи вплив виступу на адресата. Крім того, часті повтори є ефективним засобом переконання адресата у правильності певних дій з боку влади.

Дієвим синтаксично-стилістичним прийомом у політичному дискурсі є використання паралельних синтаксичних конструкцій, які активно впливають на слухача шляхом чіткого синтаксичного та інтонаційного ритму [10, 270]. Деякі політики в найважливіших частинах висловлювання використовують несподівані паузи в межах однієї синтагми. Це зміщує акцент на смисловий центр, що виділяється паузою. Найчастіше паузи використовуються на початку і в кінці політичних висловлювань, адже саме вступ і висновок є найважливішими в політичному дискурсі.

Частотне використання модальних дієслів у політичному дискурсі пояснюється їхньою спроможністю подавати висловлювання як обгрунтоване, необхідне, можливе і регулювати модальність усього висловлення, готуючи свідомість адресата і сигналізуючи про наміри, побажання, вимоги політика. Найбільша кількість модальних дієслів використовується у партійному і передвиборному виступах [3, 9].

Дослідження політичного дискурсу свідчать також про те, що для впливу на адресата політики широко використовують граматичний час. Для того, щоб лідер викликав довіру електорату, він повинен будувати емоційний, експресивний дискурс. Саме тому мовець часто порушує правила узгодження часів [2, 117].

Особливого значення у політичному дискурсі набуває використання займенникових форм, що часто пов'язано з оцінністю. Форми першої особи множини дозволяють політику звертатися до різноманітних груп населення, створювати в них почуття спільності. Говорячи про “ми”, “нашу групу”, політики використовують лише позитивну конотацію [3, 11]. Форма першої особи однини характерна для політиків, які вже займають високу посаду, а також для передвиборних виступів. Це пояснюється тим, що кандидат бажає сформувати імідж сильного, рішучого, здатного до реформ політика. Вживаючи займенник “я”, він демонструє, що він є лідером, який спроможний зайняти певну керівну посаду.

Крім лексико-семантичних та структурно-морфологічних засобів велику роль у впливі на адресата відіграють інтонаційні засоби. На думку Т. І. Саєнко, для того, щоб переконати аудиторію, оратор повинен привернути увагу слухачів силою та звучністю свого голосу, настроїти їх на свої ритми, провести через емоційні спади та підйоми, щоб об'єднатися з нею в єдиний організм, який думає та чує в унісон [7, 90]. Крім того, існує думка, що налаштування на певний ритм і зміна ритму в динаміці тексту не лише привертають увагу до промови і полегшують її сприйняття, а є одним з найсильніших засобів емоційного впливу на слухачів [2, 116].

Досить часто в політичному дискурсі використовуються елементи комічного. На думку А. В. Сергієнко,

в таких специфічних характеристиках політичного дискурсу як інтенція боротьби за владу, діалогічність, емоційність, інсценування закладені основи для реалізації комічного на всіх рівнях мови. Суспільно-політична роль комічного полягає в тому, що воно викликає зацікавлення політикою в цілому і її представниками зокрема. Використання комічних елементів у політичному дискурсі є найефективнішим в період кризи, зміни курсу країни, передвиборної кампанії, а також у перехідний період [9, 80].

При цьому існує думка, що ефективність політичних виступів та промов є досить низькою, тоді коли політик перенавантажує своє мовлення бюрократизмами, спеціальними термінами, надлишковою літературністю, жаргоном, а також через незнання політиком діалекту місцевості, де проходить його виступ [1, 68]. Всі ці елементи ускладнюють сприйняття тексту слухачами і унеможливають живий контакт політика з аудиторією.

Отже, на підставі викладеного очевидним є те, що для дослідження лінгвопрагматичних особливостей англомовного політичного дискурсу доцільно використовувати комплексний підхід до аналізу ролі і особливостей взаємодії мовних засобів в організації змісту та вираженні прагматичного спрямування текстів політичних промов. При цьому вплив аналізованих текстів підсилюється численними експресивно-стильовими засобами, що апелюють до адресата: лексичними, фонетичними та синтаксичними. Всі ці засоби використовуються для того, щоб переконати адресата у необхідності виконання ним певних політичних дій; змінити його політичні погляди, переконання та установки; спонукати до тієї суспільно-політичної реакції, що є вигідною для адресанта.

Результати проведеного дослідження можуть бути використані для розробки окремих питань теорії тексту та під час подальшого поглибленого вивчення англомовного політичного дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бушев А. Б. Языковые феномены политического дискурса / А. Б. Бушев // Теория коммуникации и прикладная коммуникация: Сб. науч. тр. – Ростов-на-Дону: ИУБиП, 2004. – С. 52-71.
2. Васік Ю. А. Ритмічна обумовленість комунікативної стратегії політичної промови / Ю. А. Васік // Новітня філологія. – Миколаїв: МДГУ, 2005. – №2 (22). – С. 116-117.
3. Діденко М. О. Політичний виступ як тип тексту (на матеріалі виступів німецьких політичних діячів кінця 20 століття): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / М. О. Діденко. – Одеса, 2001. – 19 с.
4. Карпчук Н. П. Адресованість в офіційному та неофіційному англомовному дискурсі (комунікативно-прагматичний аналіз): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Н. П. Карпчук. – Харків, 2005. – 21 с.
5. Пирожников А. К. Использование прагмакогнитивного подхода при исследовании немецкого политического дискурса / А. К. Пирожников // Актуальные проблемы германистики и романистики: Сб. науч. ст. – Смоленск: СГПУ, 2005. – Вып. 9. – Ч. II. Язык в тексте. – С. 7-15.
6. Пьянзина И. Н. К вопросу об эвфемии в политическом дискурсе / И. Н. Пьянзина // Актуальные проблемы германистики и романистики: Сб. науч. ст. – Смоленск: СГПУ, 2005. – Вып. 9. – Ч. II. Язык в тексте. – С. 39-44.
7. Саенко Т. И. Прагматика английской волшебной сказки и её интонационная реализация / Т. И. Саенко // Взаимодействие сегментного состава и просодии текста: Сб. науч. тр. – К. : КПИИЯ, 1986. – С. 89-96.
8. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти: на матеріалі політичного різновиду українського масовоінформаційного дискурсу): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: спец. 10.01.08 «Журналістика» / К. С. Серажим. – К., 2003. – 32 с.
9. Сергиенко А. В. Комическое в семантике политического дискурса / А. В. Сергиенко // Когнитивная лингвистика и межкультурная коммуникация: Тезисы докладов межвузовской научной конференции. – М. : Ун-т Наталья Нестеревой, 2004. – С. 75-80.
10. Сидоренко В. В. Интонационные средства воздействия в устном политическом дискурсе / В. В. Сидоренко // Актуальні дослідження іноземних мов і літератур: Матеріали міжвузівської наукової конференції молодих учених. – Донецьк: ДонНУ, 2003. – С. 270-273.
11. Тхір В. Б. Особливості утворення політичних евфемізмів (на прикладі ідеологічних евфемізмів) / В. Б. Тхір // Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія: Всеукраїнськ. зб. наук. пр. – Черкаси: ЧДТУ, 2004. – Вип. 8. – С. 313-315.
12. Чудинов А. П. Политическая лингвистика / А. П. Чудинов. – М. : Флинта, Наука, 2006. – 256 с.